

Vraagtekens bij het bezoek aan bos- en natuurgebieden

De gangbare mening luidt dat de belangstelling voor de natuur toeneemt en dus ook het bezoek aan bos- en natuurgebieden. Die mening is echter aan erosie onderhevig. Publicaties van onder andere het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) en de Stichting Recreatie wijzen in de richting van een verminderend bezoek. Dit vooral onder invloed van culturele ontwikkelingen. Zullen de grote terreinbeherende organisaties ooit verlegen zitten om bezoekers?

Onlangs zijn enkele publicaties verschenen, die een vraagteken zetten bij de recreatieve vraag naar "rust en ruimte", bos-, natuur- en recreatieterreinen en meer in het algemeen bij de vraag naar buitenstedelijk groen. De Stichting Recreatie heeft nagegaan in hoeverre de behoefte aan rust en ruimte aansluit bij het waardenpatroon van verschillende bevolkingsgroepen, die op grond van cultuurverschillen zijn te onderscheiden. Hoewel iedereen wel eens rust en ruimte nodig heeft, zijn het vooral bevolkingsgroepen, die op termijn met uitsterven worden bedreigd voor wie rust en ruimte belangrijk is: maatschappijkritische mensen, de traditionele burgerij en ouderen. Bij elkaar genomen bestaat hoogstens de helft van de bevolking uit "rust en ruimte zoekers" (Linnartz, 2001). Coeterier van Alterra (nog ongepubl.) komt tot

hogere cijfers, met de kanttekening, dat 45% van de ondervraagden ouder was dan 55 jaar en wellicht vooral mensen die rust en ruimte belangrijk vinden de enquête hebben geretourneerd. Gadet (1999) komt tot de conclusie dat hoog opgeleide alleenwonende Amsterdammers niet of nauwelijks gebruik maken van buitenstedelijk groen. Zijn alleenwonenden komen slechts af en toe in het Vondelpark. Recent nog ongepubliceerd onderzoek

van de gemeente Amsterdam geeft aan, dat zelfs bij Amsterdammers die zeggen in de eerste plaats voor de natuur erop uit te gaan Vondelpark en Amsterdamse Bos ver weg het meest populair zijn. Bij allochtonen zijn de bos- en natuurgebieden buiten de stad al helemaal niet populair (Jókövi, 2000).

Invloed van cultuur

En dan is er het Sociaal en Cultureel Planbureau. Het SCP

Cijfers over bosbezoek. (Fotografie: Staartjes)

heeft net als de Stichting Recreatie veel oog voor de culturele dimensie van de recreatie. Een dimensie die lang als verklarende factor voor het recreatiegedrag onderbelicht is gebleven. Ten onrechte, aangezien juist vormen van vrijetijdsbesteding zich goed lenen om je in cultureel opzicht te onderscheiden. Het SCP signaleert in "de sociale staat van Nederland 2001" dat er sprake is van een trendbreuk in de culturele voorkeur van Nederlanders. Jongere mensen zijn zich meer gaan richten op de populaire cultuurindustrie en minder op de traditionele cultuurvormen. Het is niet ondenkbaar dat het traditionele bezoek aan bos en natuur daar ook toe gerekend moet worden. In 1999 lag de "breuk" bij mensen rond de 45 jaar: Bij mensen ouder dan 45 was er nog sprake van een toename in belangstelling voor de traditionele cultuur, daaronder nam die duidelijk af. Volgens het SCP liggen aan die trendbreuk veranderingen in het socialisatieproces ten grondslag. Dat het socialisatieproces invloed heeft op de deelname aan sport en cultuur is wel duidelijk. Of dit ook geldt voor zoiets als bosbezoek is minder duidelijk.

Het huidige socialisatieproces hangt volgens het SCP samen met de volgende ontwikkelingen:

1. De burger (en ook de recreant, NB) gedraagt zich steeds meer als consument en heeft

daartoe ook meer mogelijkheden: Voor de vrijetijdsbesteding had de Nederlander in 1998 13,0 % van zijn budget over. In 1990 was dit nog 11,6 %. De uitgaven voor vrijetijdsbesteding stijgen sneller dan de uitgaven in totaal.

2. Grotere welvaart maakt meer activiteiten mogelijk en schept hogere verwachtingen t.a.v. de opbrengst van de geïnvesteerde tijd. De "beleveniseconomie" doet zijn intrede (zie ook Mommaas: De vrijetijdsindustrie in stad en land, 2001).

3. Aan de aanbodzijde is daarnaast van belang, dat de beschikbare vrije tijd de laatste jaren licht is afgenomen en de concurrentie om de aandacht van de consument is toegenomen. Denk bijvoorbeeld aan de winkelzondagen. Anders gezegd: bos en natuur ondervinden steeds meer concurrentie.

De overheid slaagt er door dit alles volgens het SCP steeds minder in om de burger tot een door haar gewenst gedrag (zoals gezonde en natuurgerichte recreatie, NB) te bewegen.

Cijfers

Het SCP meldt dat tussen 1991 en 1999 het bezoek aan beschermde natuurgebieden, stadsparken of stadsparken, andere aangelegde recreatieterreinen en bos, heide, polderlandschap of meren is gedaald.

Dit bezoek is overigens uitgedrukt als percentage van de be-

volking dat deelneemt aan etc. Deze daling met in het algemeen enkele procenten betekent niet per sé, dat het absoluut aantal bezoeken aan bos- en natuurgebieden e.d. minder is geworden. Toch wringen deze cijfers enigszins met die van Alterra. Alterra (Goossen e.a., 1998) gaat nog uit van een groei in het aantal wandel- en fietstochten tot 2020 met ca. 20 %. Mede omdat het aantal kwieke senioren nog flink groeit. Daarbij gaan ze echter uit van een stabiele deelname aan de verschillende recreatievormen per bevolkingssegment. Indien echter het socialisatieproces van wezenlijke invloed blijkt te zijn op het recreatiegedrag, valt te verwachten dat het gedrag binnen de segmenten, zoals de kwieke senioren, er in de toekomst anders uit zal zien.

Kamphorst en Spruijt wijzen er in een publicatie uit 1981, getiteld "natuurrecreatie, jong geleerd, oud gedaan" op, dat het recreatiegedrag van gehuwde mannen tussen de 25 en 30 weinig, maar toch enige, samenhang vertoont met de socialisatie. Met name in de sfeer van de gezinscultuur en de lokatie van de ouderlijke woning ontdekten ze enige socialisatievariabelen die van invloed zijn. Verwarrend daarbij is echter, dat het spelen op straat een positieve invloed heeft op deelname aan natuurrecreatie en het spelen op een grasveldje een negatieve. Het luieren van moe-

	Totaalpercentage deelnemers			Frequente deelnemers (min. 1x per mnd.)			Incidentele deelnemers (<1x per mnd.)		
	1991	1995	1999	1991	1995	1999	1991	1995	1999
Beschermde natuurgebieden	40	35	35	6	6	6	34	29	30
Stadspark of natuurbos	47	42	41	19	18	17	29	23	24
Andere aangelegde recreatieterreinen	52	47	43	13	12	10	39	35	33
Bos, heide, polderlandschap of meren	72	69	67	28	28	25	44	40	42

Bron: SCP

der heeft weer een positieve invloed, alsmede het "in de natuur zijn" van moeder.

Vervolgens is het nog de vraag of een mogelijke vermindering in de deelname aan bos- en natuurbezoek gecompenseerd wordt door de groei van de bevolking. De laatste prognoses van het CBS wijzen er op dat de Nederlandse bevolking langer door blijft groeien en ongeveer in 2040 zal stabiliseren rond de 18 miljoen (NIDI, 2001).

De cijfers overziende doet zich een duidelijk gemis aan simpele en consequent volgehouden tellingen van het bezoek aan bos- en natuurgebieden gevoelen. Ook het CBS geeft weinig soelaas, omdat de registratie van dagtochten die om de 5 jaar herhaald hoort te worden pas weer in 2003 in plaats van 2000 uitkomt en bovendien geen uitsplitsing bevat van het bezoek aan bos en natuur.

Dalend cultuurgoed

Zoals eerder vermeld, is de vrijetijdsbesteding wellicht dé manier om je te onderscheiden van de ander. Volgens Bourdieu ("La distinction", geciteerd in Linnartz, 2001) kan je je onderscheiden door de opbouw van verschillende soorten kapitaal: economisch, sociaal en cultureel kapitaal, waarbij een flinke hoeveelheid economisch kapitaal de mogelijkheid biedt om ook andere vormen van kapitaal op te bouwen. Onder andere uit het onderzoek van het SCP blijkt, dat vooral mensen met een hogere opleiding en hoger inkomen (de "distinctieve klasse" van Bourdieu, NB) de bos- en natuurgebieden bezoeken. De vraag is nu relevant of die groep ook in de toe-

komst meent zich te kunnen blijven onderscheiden met het bezoek aan de bos- en natuurgebieden in Nederland. Zonder daar enig echt bewijs voor te kunnen geven, denk ik dat dat niet het geval zal zijn. Het bezoek van bos- en natuurgebieden kost relatief veel tijd en levert nauwelijks een bijdrage aan de verschillende kapitaalsvormen: je wordt er financieel niet beter van; het contactvermijdend gedrag van bos- en natuurbezoekers leidt niet tot meer sociaal kapitaal en is in cultureel opzicht nogal traditioneel. Wil je op een verjaardagsfeestje scoren met een bezoek aan bos en natuur, moet je op zijn minst in Patagonië zijn geweest.

Het gevaar is groot dat bos en natuur tot de dalende cultuurgoederen gerekend mogen worden, waarmee ook, zij het ten onrechte, het draagvlak onder de hoog opgeleide overheidsdienaren voor een sterk interveniërend beleid voor bos en natuur vermindert.

Enige hoop op een goede afloop kan echter nog geput worden uit een publicatie van Paul de Beer (weer SCP, 2001) over veranderingen in het arbeidsbestel. Hij denkt namelijk, dat het hebben van veel vrije tijd en deelname aan tijds slurpende bezigheden een nieuw soort onderscheidende luxe worden voor de hoog opgeleide "rijken". Volgens hem dient een nieuwe leisure class à la Veblen zich aan.

Wat nu?

Culturele veranderingen zijn moeilijk voorspelbaar en de invloed ervan op het bezoek aan bos- en natuurgebieden kan behoorlijk ingrijpend zijn. In het somberste scenario, dat je op

grond van culturele ontwikkelingen kunt schetsen, zullen de grote terreinbeherende organisaties, die voor hun draagvlak mede afhankelijk zijn van het bezoek door recreanten, alle zeilen bij moeten zetten, om in de "beleveniseconomie" klanten te blijven trekken. Een enkel boomkronenpad biedt daartoe waarschijnlijk onvoldoende soelaas. De wens om in korte tijd veel mee te maken kan de vraag oproepen naar meer spektakel, met bos en natuur als achtergrond.

- Nico Bosma is beleidsmedewerker bij het Ministerie van LNV en schreef dit artikel op persoonlijke titel.

Bronnen:

- Linnartz, A., 2001: Rust en ruimte, basisbehoefte of cliché? (Stichting Recreatie, Den Haag)
- SCP, 2001: De sociale staat van Nederland 2001 (Den Haag)
- Beer, P. de, 2000: Veranderingen in het arbeidsbestel (proefschrift, SCP, Den Haag)
- Goossen, e.a., 1998: De recreatievogel (Alterra, Wageningen)
- NIDI (Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut), 2001: Nieuwe CBS Bevolkingsprognose, twee miljoen inwoners erbij. Demos, jg. 17, nr 1 (jan. 2001)
- Mommaas, H., 2000: De vrijetijdsindustrie in stad en land (voorstudie voor de WRR, Den Haag)
- Coeterier, J.F., 2001: De beleving van ruimte, rust en stilte (nog ongepubl., Alterra, Wageningen)
- Gadet, J., 2000: Over publieke ruimte en parochiale plekken (proefschrift, Amsterdam)
- Jókóvi, M., 2000: Recreatie van Turken, Marokkanen en Surinamers in Rotterdam en Amsterdam (Alterra, Wageningen)
- Kamphorst, T. en E. Spruijt, 1981: Natuurrecreatie, jong geleerd, oud gedaan (RU, Utrecht).